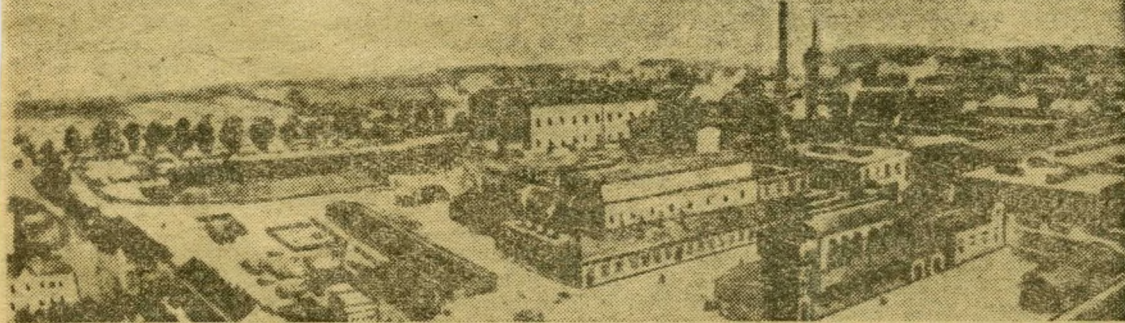


244
SZÁZÉVES A BUDAPESTI VEGYIMŰVEK

A magyar vegyipar bölcsője



Egy régi fénykép került elő nemrégiben a Budapesti Vegyiművek irattárából. Rajta három-négy méter magasnak látszó fal — állati csontokból. Sokan értetlenül nézegetik, vajon mit is ábrázol. De az idősebb dolgozók között még vannak, akiknek ismerős a kép: ők is raktak ilyen falat, kézzel hordták magasra az illatos úti gyáregység udvarára szállított csontdarabokat, az *enyvgyártás* nyersanyagát. S emlékeznek a szörnyű bűzre is, amely áthatott a gyárudvar falain, s oda-csalogatta a környék összes leányát, valamennyi patkányát. (Micsoda maró gúny: *Illatosnak* nevezni ezt az utat!)

Mindez már a múlté. Az enyvgyártást munkavédelmi, környezetvédelmi okokból kitelepítették a fővárosból. Hidason, a felszármolt bányauzemből létesített új gyáregységben pedig már korszerű technológiával, a környezetvédelmi követelményeknek eleget téve folyik a termelés.

A jogelődök

A csontról most a centenáriumi alkalmából mégis sok szó esik. Pontosabban az *Első Pesti Spódium- és Csontlisztgyár Részvénytársulat*ról, a Budapesti Vegyiművek jogelődjéről, amelyet túlnyomórészt osztrák tőkével létesítettek 1876-ban a Csont utca 2. szám alatt. Ez a gyárnak csak jóindulattal nevezhető kóceráj csont hulladékból spódiumot, azaz csontszénét állított elő, majd a megőrölt spódiumot kénsavval kezelve foszfór tartalmú csontlisztet gyártott műtrágyázás céljára. Ezzel megteremtette a hazai műtrágyagyártás alapját.

Az elmaradott magyar mezőgazdaság azonban csak nagyon kevés műtrágyát használt akkoriban, ezért a terméket főleg külföldön értékesítették. Az exportüzletek jól jövedelmeztek, a gyár szépen fejlődött, öt kisebb üzemtől magába olvasztva növelte területét és munkáslétszámát. Néhány évvel később viszont már maga is szenvedő alanya lett a kapitalista fejlődés törvényének, amely szerint a nagy hal megeszi a kis halat.

A nagy hal ez esetben a Budapesti Vegyiművek másik előd vállalata, a *Magyar Altalános Kénsav-, Műtrágya-, és Vegyipar RT* osztrák és magyar tőkecsoport érdekességében jött létre 1890-ben, a Kén utcában. Kénsav- és szuperfoszfátgyártással indult, majd fokozatosan kifejlesztette a legfontosabb szerves vegyi anyagok termelését, megalapozta a hazai sósav-, salétromsav-, rézgalic-, glaubersó-, báriumklorid-, nátriumszulfidgyártást. 1928-ban a magyar vegyipar legerősebb vállalatoként került ki a versenytársaisal folytatott konkurrenciáharcból, lenyelte és beolvasztotta a spódium- és csontlisztgyárat is. A vállalat, amely így létrejött — akkor ugyan még más, röviden Hungária néven — lényegében a Budapesti Vegyiművek.

A hagyományok

— A vegyipar bölcsőjeként szokták emlegetni vállalatunkat a szakmában — mondja Poros Tamás igazgató. — Az elnevezés az alapanyaggyártásban, illetve a műtrágyagyártásban betöltött úttörő szerepének szól. Most a centenáriumi alkalmából arról készítettünk számadást, hogy méltók maradtunk-e ezekhez a hagyományokhoz, eredményesen folytattuk-e azt az úttörő kezdemé-

nyező munkát, amely a vállalat tevékenységét megalapozta.

A legelőbb, leginkább ható hagyományként az igazgató az új iránti fogékonyságot, a rugalmas profilváltást említi. A Hungária a tőkés konkurrenciáharcban az osztrák, majd a német nehéziparral folytatott versenyben csak úgy tudta magát fenntartani, hogy állandóan bővítette választékát, az avuló, kevésbé keresett termékeket újabbal és újabbal váltotta fel. Hogy mennyire él ma ez a hagyomány a gyár tevékenységében, azt a gyártmányösszetétel változása igazolja. A Budapesti Vegyiművek jelenlegi, csaknem hárommilliárdos évi termelési értékében a hagyományos nehézipari termékek aránya számottevően csökkent, a termékek csaknem 80 százaléka a mezőgazdasági termelés fejlesztését szolgálja. A növényvédő szerek gyártása 1960-ban a vállalat össztermelésének mindössze 14 százalékát tette ki 75,5 millió forint értékben, 1974-ben már az össztermelés 60 százalékát adta a növényvédőszer-gyártás, és egymilliárd 190 millió forinttal részesedett a termelési értékben.

Poros igazgató egy közbevetett megjegyzése a növényvédő szerek rövid, 5—10 éves élettartamáról, gyors elavulásáról még jobban kiemeli a fejlődés dinamizmusát. Érthető, miért lett a gyári tevékenység mottója: *ami ma új, holnap már túlhaladott lehet.*

A mezőgazdaság szolgálatában

Dr. Zádor György műszaki igazgató érdekesen vizsgálja fel a mezőgazdaság igényeinek változását, s a gyárra háruló, ebből eredő fejlesztési feladatokat. Annak idején az elmaradott magyar mezőgazdaságban a csontliszt, de még a szuperfoszfát alkalmazásának előnyeiről is a gyárnak kellett meggyőznie a termelőket. Széles körű propagandatevékenységgel, a kísérleti eredmények népszerűsítésével kellett megszerezni a vevőket. *Ma viszont már a nagyüzemi, korszerű agrotechnikát alkalmazó mezőgazdaság támaszt sürgető igényeket, egyre bonyolultabb, minőségileg magas színvonalú követelményeket a gyártással szemben.*

A gyár kutatókollektívája szoros kapcsolatban a felhasználó mezőgazdaság szakembereivel körülbelül 50-féle különböző formátumú növényvédő szert produkált az elmúlt 25 évben. Valamikor értékes eredménynek számított az első szintetikus szerves rovarölő szer, a *Hungaria Matador* márkanéven forgalomba hozott DDT, ezt később modernebb, s az emberi szervezetre veszélytelen növényvédő szerek egész sora váltotta fel. Közülük a *Ditrifon* és a *Safidon* a legismertebb. A vegyszeres gyomirtáshoz készült a *Hungazin* és több kombinációja.

Az iparszerű mezőgazdasági technológiákhoz újfajta tápanyagokra és újfajta gyomirtó szerekre volt szükség. A *Wuxál* lombtrágya, a *Tomasol* folyékony műtrágya, s a programozottan lebomló *Plantosan D* gyártása lépést tart az ugrásszerűen megnövekedett kereslettel. A *Buvinol*, a *Sympran* készíttette elő az utat a kertészeti kultúrákban sikerrel alkalmazott *Olitref* márkanéven gyomirtó szerhez, melyet KGST-kooperációban gyártanak. Az 1976-os BNV-n nagydíjat nyert.

Talán már szokványának, elcsé- pelt frázisnak hat ilyen jubileumi

alkalmából a munka, a munkakörülmények változásáról beszélni. A dokumentumok ma már szinte elképzelhetetlenül nyomorúságos munkakörülményeket, filléres éhbéreket, 80—90 órás munkaidőt, kiszolgáltatottságot tükröznek. De *Cseke Istvánnak, Renkó Jánosnak, Kádár Ferencnek, Ballabás Sándornak, Béres Lászlónak* 25—30, sőt 40 éves munkaviszony után, vannak olyan személyes élményei, tapasztalatai, hogy azt mondhatják: *össze sem lehet hasonlítani a mátr régmúlt, vagy akár a két-három évtized előtti állapotokkal.*

Cseke István nyugdíjas, Kossuth-díjas művezető, aki 1936-ban segédmunkásként került a vállalathoz, a csutorát, azaz a szájhöz tapadó, fogakkal tartott gumicsövet emlegeti, amely nélkül szinte egy percig sem lehetett tartózkodni a „halálgyárban”, azaz az illatos úti elektrolízis-üzem gázos levegőjében. Ma már a csutorára nincs szükség, legfeljebb üzemzavarkor veszik elő a szekrényből.

Régen és ma

Kádár Ferenc a „mezítábas korszakra” emlékeztet, a pincére, ahol a lakatosok a feltört talajvízzel, savakkal vegyes lében dolgoztak. Renkó János, akinek már a nagyapja is a gyárban dolgozott, a 16 órás munkaidőt említi, Béres László pedig a klór-magnézium-üzem förtelmes munkakörülményeit, a sósavval elegyített magnezit tüdőroncsoló gázfelhőt. Az ebédő a szabad ég alatt, a kazánház előtti térség volt, a mosdó és öltözőhelyiség egy fabódében helyezkedett el.

A mai életet a 42,3 órás átlagos munkaidő, az évi 40 ezer forintos átlagbér jellemzi. Már nem hordják a foszfátot, a műtrágyát a vállalon 50—70 kilós zsákokban; most gépek szállítják a nyersanyagot és a készterméket. A vállalat az e-múlt 25 év alatt ebédlökkel, férfi és női munkásszállokkal, fekete-fehér öltözökkel, klubszobákkal, jól felszerelt könyvtárral, oktatóhelyiségekkel gazdagodott. A korszerű technológia és a tervszerű megelőző karbantartás számúzte a gázokat a munkahelyek légtéréből, a megelőző orvosi vizsgálat elejét veszi a megbetegedéseket.

A centenáriumi alkalmából a vállalat a törzsgárda megbecsülésének, elismerésének sokféle módját találta meg. Ötven lakás építést szolgáló akció, a dolgozók gyermekeinek tanulását segítő ösztöndíj, a tíz legrégebbi törzsgárdacsád legifjabb tagjának adományozott ifjúsági takarékbetétkönyv, az egyszeri, 1500-tól 4000 forintig terjedő jutalom, amelyet a nyugdíjasok is megkaptak, s a centenáriumi évben született gyermekek életének 5000 forintos megalapozása, mind-mind a vállalathoz hű dolgozók érdemeinek szól. S hogy a társadalom is számon tartja, megbecsüli a nagy múltú kollektíva tevékenységét, azt az a vörös zászló bizonyítja, amelyet május 1-én kaptak a Minisztertanácstól és a SZOT-tól, a IV. ötéves tervben végzett munkájukért.

Sötér Edit

*

Szombat délután a Budapesti Vegyiművek mintegy ezernégy-száz fős törzsgárdája a Gellért Szálló éttermében rendezett vacsorán emlékezett a centenáriumról. Az ünnepségen dr. Simon Pál nehézipari miniszter mondott beszédet, s kitüntetések nyújtott át több kiváló dolgozónak.